

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 20:1 (2015), SS.47-73.

ELAZIĞ İL MÜFTÜLÜĞÜ'NÜN HİZMETLERİNE SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

Abdurrahman GÜNEŞ*

Öz

İnsanların yaratılışında bir şeye inanma ve sığınma duygusu bulunmaktadır. Bu durum bireyleri inanç ve din fikrine götürmektedir. Her toplumda mutlaka bir din olgusunun var olduğu sosyolojik bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Bu gerçeklik, tarihin hiçbir döneminde değişmemiştir. Günümüzde formel anlamda din hizmeti sunmaya çalışan kurum, Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Bu kurum özellikle son yıllarda yurtiçi ve yurtdışında hizmet ağını genişleterek sürdürmektedir. Camilerde her yaş gurubundan oluşan büyük bir kitleye din hizmeti sunarken cami dışında da birçok etkinlikte etkin bir rol oynamaktadır. Bu araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın taşra teşkilatı olan Elazığ İl Müftülüğü'nün yürüttüğü dini faaliyetler tasvir edilmeye ve sosyolojik olarak yorumlanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din, Diyanet İşleri Başkanlığı, Elazığ, Din Hizmeti, Din Sosyolojisi.

A Sociological Approach to The Services of Elazig Provincial Religious Affairs

Abstract

Humans, by nature, have the need to believe in and take refuge in another being. This is what leads people to belief and the idea of religion. It is accepted as a sociological reality that there is the phenomenon of religion in every society. This reality has never changed in any period of history. In our day, Religious Affairs is the office that seeks to give religious services in formal sense. This institution has especially been operating and widespreading its services both at home and abroad for the past few years. While providing services to broad communities of all ages in mosques they have also been engaging in various public activities outside the mosques. In this study, we tried to describe the religious activities of the Religious Affairs of Elazığ and commentate them in a sociological perspective.

Keywords: Religion, Religion Affairs, Elazig, Religion Service, sociology of religion.

* Yrd., Doç., Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, e-mail: abdurrahmangunes@firat.edu.tr

Giriş

Din insanlık tarihiyle eş zamanlı olarak varlık göstermiştir. Çünkü insanın yaratılışında bir şeye inanma ve sığınma duygusu mevcuttur. Bu özellik insanı, diğer varlıklardan ayırır. Farklı bir söyleyişle inanç olgusu insana has bir hususiyettir.

Bu sebeple her toplumda ilahi veya beşeri olsun mutlaka bir dini inancın bulunduğu sosyolojik bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Bazı bilim adamları dinlerin kaynağı konusunda çok tanrıdan tek tanrılı bir düşünceye doğru bir yol takip ettiğini ileri sürseler de bu evrimci anlayış, zamanla taraftar ve savunucularını kaybederek tutarlılığını yitirmiştir. Zira 20. yüzyılda yapılan antropolojik ve tarihsel araştırmalar, dinin ilk kaynağının tek tanrı akidesine dayandığını ortaya koymuştur. Örnek olarak İngiliz Andrew Lang, politeizmin ilk dinlerdeki monoteist inancın bozulmuş şekli olduğunu ileri sürer.¹ Öte yandan Fransa'da Pinard de la Boullaye ile Almanya'da Wilhelm Schmidt ilkel topluluklarda tek tanrı düşüncesinin bulunduğunu söylerken İtalyan dinler tarihçisi R. Rettazoni de aynı paralelde en eski toplumların dinî inanışlarının tek tanrı(monoteizm) anlayışına dayandığını belirtmektedir.²

İslam itikadına göre insanlığın ilk dini, tek tanrı inancının hâkim olduğu tevhid düşüncesidir.³ Çünkü ilk insan olarak kabul edilen Hz. Âdem (a.s.), aynı zamanda ilk peygamberdir. Fakat zaman içerisinde insanlık, tevhit çizgisinden uzaklaşınca puta tapıcılık, şirk, küfür, zulüm vb. kendini göstermiştir. Yani toplumlar başlangıçta tabi olduğu monoteizmi terk ederek politeizme doğru bir gidiş sergilemişlerdir.⁴ Bu durum karşısında yozlaşmış, bozulmuş ve tevhit akidesinden uzaklaşmış olan toplumu yeniden ıslah edip düzeltmek için Cenab-ı Hak, elçiler göndermiştir. Zaten her topluma bir elçi gönderildiği⁵, elçi gönderilmedikçe azap edilmeyeceği⁶ ve her milletin bir yol göstereninin bulunduğu⁷ Kur'an-ı Kerim'de açıkça beyan edilmiştir.

¹ Mircae Eliade, *Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu*, çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995, s. 56-57.

² Kürşat Demirci, *Dinlerin Dejenerasyonu*, İstanbul, 1985, s. 15-16; Kerim Yavuz, *Psikanalizde İlk Dini Gelişmelerin Değeri*, Erzurum, 1987, s. 44.

³ Günay Tümer, A. Rahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1985, s. 35-36; A. Kurtkan Bilgiseven, *Din Sosyolojisi*, İstanbul, 1985, s. 8.

⁴ A. Kadir Şeybe, *Çağdaş Dünya Dinleri*, çev. Osman Cilacı, İstanbul, 1983, s. 31.

⁵ Nahl, 16/36.

⁶ İsrâ, 17/15.

⁷ Râd, 13/7.

Berger'e göre özel bir yer işgal eden dinin de içinde yer aldığı her insan topluluğu aynı zamanda bir dünya kurma girişimidir. Birey bu toplum içerisinde kimliğini, kültürünü ve kişiliğini elde eder. Esasında toplum bir yönüyle insanların oluşturduğu bir birlik olması yanında diğer cepheden bakıldığında ondan da bir hayli etkilendiği açıktır. Çünkü insandan bağımsız olarak hiçbir sosyal gerçeklikten söz etme imkânına sahip değiliz. Bununla birlikte farklı bir bakış tarzı ile olay değerlendirildiğinde, insanın da yaşadığı toplumun bir ürünü ve bir eseri olduğu ortaya çıkar. Dünya kurma çabasındaki insan, biyolojik olarak insan dünyasından ayrıldığı anda beşeri bir dünya alanına girerek orada "kültür" ü oluşturur. Dolayısıyla kültürün, insan faaliyetlerinin ve ürettiklerinin toplamından ibaret olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.⁸ Kültür çerçevesi içerisinde oluşan davranış kalıpları, kurumsallaşarak sonradan gelen nesillere aktarılır. Böylece sosyalleşme sürecinde toplumun değerleri, tavır, hareket, kalıp ve örüntülerinin kuşaktan kuşağa geçişi sağlanmış olur. Çünkü sosyalleşme, toplumların kültürel anlamda devamına imkân veren ve hayat boyu devam eden önemli bir süreçtir.

Kültür içerisinde ele alınabilecek olan din, beşeri ve toplumsal ilişkiler göz önüne alınmaksızın anlaşılması çok güç bir fenomendir. Öte yandan toplumlar, temsil ettikleri değerler, inanç, tutum ve davranışların inşa edilerek korunduğu ideallerle vasıflandırılırlar. Bu özellikler, bir toplumu sahip olduğu yüksek kolektif arzu ve emellerle diğer bir söyleyişle dinin onay verdiği hedef ve gayelerle başka toplumlardan ayırt edilebilirler. Bu nedenle dinler, bağlılarına toplumların henüz ulaşamadığı amaç ve hedefleri empoze ederler.⁹ Bu yönüyle ele alındığında her din yeni bir dünya kurma girişimi olarak değerlendirilmektedir. **Doğal olarak bir din, ne denli bireyin anlam dünyasındaki boşlukları doldurabilirse o kadar toplumsal etkinliğini ve popülaritesini arttırmış olur.** Başka bir ifadeyle bir dinin verimliliği genelde insanların bireysel ve toplumsal ihtiyaç ve beklentilerini karşılamadaki başarısı ile ölçülmektedir.¹⁰ Özellikle yüksek dinlerin toplumsal hayatın birçok alanı ile ilgili olarak bir yaklaşım tarzı, tutum ve davranışı vardır. Dinin bu bakış tarzı, mensuplarında haliyle bir zihniyetin zuhur etmesine neden olur. Bu zihniyet

⁸ Peter L. Berger, *Dinin Sosyal Gerçekliği*, çev. Ali Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul, 1993, s. 29-33.

⁹ Walter H. Capps, "Society And Religion", çev. Ali Coşkun, *Din-Toplum ve Kültür*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 23-24.

¹⁰ Niyazi Akyüz, "Din ve Kültür", *Ana Başlıkları İle Din Sosyolojisi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2010, s. 343.

kodlaması bireyi, günlük yaşamın her safhasında etkisi altına alarak cereyan eden olay ve yaklaşım tarzlarının, hep bu çerçevede ele alınmasını, değerlendirilmesini adeta zorunlu hale getirir. Dolayısıyla "Bir dinin özünde yatan espri, onun dünya ile belli bir ilişkisi içinde kendini gösterir." diyen Wach, insan farkında olmasa bile bütün olay ve objelere bakışını tesiri altına alan dinin, tabiatıta var olan varlıkların bir arada yaşamanın, davranışların, savaşların, kültürün, ziraatın, ticaretin, mülkiyetin, hukukun, sanatın vb. hâkim faktörü olarak karşımıza çıktığını belirtir.¹¹ Zira dini inanç önce aşkın bir varlığa inanmayla başlayarak insana etki eder ve onun kognitif dünyasını oluşturur. Bu paralelde oluşan tutum ve davranışlar, mevcut zihniyetin görüngüleri olarak dışa yansır. Dolayısıyla insanlarda görülen bütün tutum, tavır ve hareketler içsel bir yapının tezahürü olarak karşımıza çıkar. Böylece din, kul ile yaratıcı arasında oluşan iletişimin dünyaya yansımaları tarzında kendini hissettirir. Bu durum dinin, insan-yaratıcı ilişkisinden çıkarak insanın insanla olan münasebetlerindeki gözlemlenebilir yansımaları olarak vuku bulur. İşte dinin sosyolojik olarak incelenebileceği alan buradan itibaren başlar.¹² Çünkü dinin sosyolojik bakışla incelenmesinin mümkün olup olmadığı konusunda bilim adamları farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Mesela Mc Guire, dinin kutsal boyutunun bireysel bir vasfı taşıması nedeniyle sosyolojik olarak incelenmesinin zor olduğunu söylerken¹³ N. Smart, dinin son derece karmaşık ve kompleks bir yapısı ile her türlü çalışmalarda dinin görünen ve görünmeyen yönleri ile ele alınması gerektiğini ileri sürer¹⁴

Öte yandan dinsel olayları sadece dini cephesiyle ele almanın yeterli olmadığı ya da en azından bilimsel bir yaklaşım tarzı olarak kabul edilmediği bilinen bir gerçektir. Daha açıkçası, dini objelerin sosyolojik boyutu göz ardı edilerek yapılan inceleme, araştırma, yorum ve açıklamalar, din olgusunu gerçek anlamda ortaya koymakta yetersiz kalacağı açıktır. Dinî araştırmaların bu sıkıntılarını bilen ünlü antropolog Radcliffe-Brown, bu olgunun objektif bir şekilde ele alınabilmesi için dinin faaliyet halinde incelenmesi ve sosyal etkilerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini söyler.¹⁵ Yinger ise birçok sosyolojik gerçeğin gözden kaçırılması riskini ortadan kaldırmak için

¹¹ Joachim Wach, *Din Sosyolojisine Giriş*, çev. Battal İnandı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1987 s. 15.

¹² Zeki Arslantürk, *Din Sosyolojisi*, Çamlıca Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2014, s. 69, 91.

¹³ Yümnü Sezen, *İslam Sosyolojisine Giriş*, İstanbul, 1994, s. 27.

¹⁴ Ninian Smart, "Din ve İnsan Tecrübesi", çev. A. İhsan Yitik, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 7, İzmir, 1992, s.423-424.

¹⁵ Şerif Mardin, *Din ve ideoloji*, İstanbul, 1992, s. 50.

incelemelerde dinin ortaya çıkıp geliştiği sosyal ve kültürel sistemin mutlaka göz önünde tutulması gerektiğine dikkat çeker¹⁶

Din, içinde doğduğu kültür ortamından etkilendiği gibi aynı zamanda mevcut kültürel yapıyı bütün veçheleriyle etkisi altına alarak onu yeni bir konseptle dizayn eder. Bazı sosyal kavramlarda olduğu gibi "kültür" için de birçok tanımlama çalışması yapılmıştır. Örneğin Taylor, kültür için " Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği(kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür." diyerek daha genel ve kapsayıcı bir tanımlama girişiminde bulunmuştur.¹⁷ Mardin ise "Kültür tevarüsü mekanizmasıyla şahsiyet teşekkülü mekanizması aslında aynı mekanizmadır."¹⁸ demek suretiyle kültür ve kişilik ilişkisini gayet veciz olarak özetlemekte ve İslamiyet için ise "Yalnız bir din olarak değil, bir sosyal kimlik aracı olarak çalışmaktadır."¹⁹ tespitinde bulunmaktadır. Çünkü her kültürün hedeflediği farklı bir kişilik modeli vardır. Örnek olarak İslam, din-bilim bütünleşmesini, dünya-ahiret dengesini ve birey-toplum kaynaşmasını en ideal bir şekilde gerçekleştirmiştir.²⁰ Din aynı zamanda toplumdaki sanat faaliyetlerini etkileyerek kendi zihinsel dünyasına göre yeni bir formatla onu dizayn ederek sürdürür. Bu anlamda sanat etkinlikleri ilgili dinin ismiyle (İslam Sanatları, Hristiyan Sanatları vb.) anılmaya başlanır. Bu hususu ünlü din sosyologu H. Freyer şöyle özetlemektedir: "Netice itibarıyla din, kültürün kendisinden ayrılması ve tecrit edilmesi kabil olan bir cüzü değildir. Belki o, zihniyetiyle bütün kültür sahasına nüfuz etmiş bulunmaktadır."²¹

1. Diyanet İşleri Başkanlığı

Farklı uygulamaları ile birlikte her ülkenin dini yapısının dizayn edildiği bir "din bürokrasisi" vardır. Ülkemizde toplumun farklı kesimlerince lehte veya aleyhte tartışmalar yapılmış olsa da Diyanet İşleri Başkanlığı gün geçtikçe büyüyerek toplumun tüm katmanlarına hizmet sunmakla dikkat çekmektedir. Taşımali eğitimin devreye girmesiyle öğretmenlerin atanamadığı ve aynı zamanda mevcut sağlık evlerine sağlık personelinin görevlendirilemediği en küçük ve en ücra yerleşim birimlerinde bile Diyanet

¹⁶ John Milton Yinger, *The Scientific Study Of Religion*, The Macmillancom, London, 1970, s. 21

¹⁷ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974, s. 102.

¹⁸ Mardin, *Din ve İdeoloji*, s. 47.

¹⁹ Mardin, *Din ve İdeoloji*, s. 61.

²⁰ Kurtkan, *Din Sosyolojisi*, s. 421-432.

²¹ Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, çev. T. Kalpsüz, Ankara, 1964, s. 75.

İşleri Başkanlığı'nın personeli sürekli olarak hizmetlerini sürdürmektedirler. Zira öğretmen sadece belirli yaş ve tahsil grubundaki genç nüfusu örgün eğitim kapsamında eğitmekle görevli iken sağlık personeli de sağlık sorunu yaşayan insanlarla muhataptır. Oysaki din görevlisi yaş, cinsiyet, tahsil, sosyal statü vb. kriterler söz konusu olmaksızın toplumun tüm tabakaları ile yüz yüze ve iç içedir. İnsanların doğumu ve ölümü arasındaki süreçte bütün aktivitelerde (doğarken kulağa ezan okunmasından sünnet, nişan, nikâh, evlilik ve vefat işlemine kadar) din görevlisinin etkin ve aktif bir rolü bulunmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, ülkemizde olduğu gibi vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadıkları başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Türki cumhuriyetler ve ihtiyaç duyulan diğer bütün ülkelere din hizmeti sunma gayreti içerisinde. Ülkemizde va'z ve hutbelerle camiye gelen vatandaşlarımız ağırlıklı olarak dini hususlarda aydınlatılırken Kutlu Doğum Haftası, Camiler ve Din Görevlileri Haftası, kandiller, aşure vb. mübarek gün ve geceler gibi özel günlerde de konferans, panel, yarışma, merasim vb. tertip ederek camiye gelme imkânı bulamayan vatandaşlarımıza da "cami dışı" din hizmetleri sunulmaktadır. Öte yandan Kur'an Kurslarında Kur'an eğitim ve öğretimi, yıl boyunca devam ederken camilerde din görevlileri "Camilerde Kur'an Öğretimi" ve "Cami Dersleri" projeleriyle büyük bir kitleye eğitim vermeye çalışmaktadırlar. Bunun yanında aynı mekânlarda çoğunlukla okulların tatil olması nedeniyle öğrencilerin yoğun ilgi gösterdiği "Yaz Kursları" açılmaktadır. Ayrıca Kur'an Kursu binalarında Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak okuma-yazma başta olmak üzere biçki-dikiş, boyama, süsleme, İngilizce, Arapça vb. kurslar düzenlenmektedir.

Adalet Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü ile yapılan protokol gereğince Diyanet İşleri Başkanlığı'nın elemanları Cezaevi, Çocuk Eğitim Evi, Huzurevi, Çocuk Esirgeme Kurumu, Sevgi Evleri gibi yerlerde din hizmetleri sunmaktadırlar. Bunlara ilaveten Milli Eğitim Müdürlükleri ve Emniyet Müdürlükleri paydaş kurumlar olarak seçilmek suretiyle başta uyuşturucu olmak üzere alkol, sigara gibi kötü alışkanlıklarla mücadelede DİB personeli aktif bir görev üstlenmektedir. Öte taraftan sosyal ve kültürel faaliyetler kapsamında Milli Eğitim Müdürlüğü ile ortaklaşa ilk, orta ve lise öğrencileri arasında Siyer-i Nebi, Kur'an-ı Kerim Okuma, Dini Bilgiler vb. alanlarda çeşitli yarışmalar tertip edilmektedir. Bunlara ilaveten Hac ve Umre'ye gidecek vatandaşlarımız çeşitli seminerlerle bilgilendirilmeye ve eğitime çalışılmaktadır.

Tüm bu faaliyetler vatandaşlarımızın ortak bir zeminde buluşmasına, toplumsal birlik, beraberlik, kaynaşma ve dayanışma ruhunun oluşmasına büyük katkı sağlamaktadır. Toplumun aşağı-yukarı tüm tabakalarını hedef kitlesi içerisinde alarak hizmet sunmaya çalışan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu misyonu ile toplumsal düzlemde büyük bir yere ve fonksiyona sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu teşkilatın yürüttüğü hizmetlerin din sosyolojisi açısından önemli bir araştırma alanını oluşturduğu ortaya çıkmaktadır.

İşte bütün bu gerekçelerle bu araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın taşra teşkilatlarından olan Elazığ İl Müftülüğü'nün sadece 2013 yılına ait hizmet ve faaliyetleri, sosyolojik bir bakışla ele alınarak betimsel bir tarzda sunulmaya çalışılmıştır.

Yasal Dayanak

Osmanlı devlet geleneğinde din işleri Şeyh'ül İslam sorumluluğunda yürütülmekteydi. Tanzimat'ın kurulmasıyla birlikte adliye ve maarif nezaretleri ihdas edilmiş böylece bu müessesenin yetki alanı daraltılarak sadece dini hususlarla sınırlı tutulmuştur.

Cumhuriyet döneminde 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı kanun ile Diyanet İşleri Reisliği kurulmuştur. Bu kanunla muamelatla ilgili dini hükümler resmiyetten kaldırılmış , yasama ve yürütme yetkisinin bundan böyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ait olduğu vurgulanmıştır. İslam dininin hukuk kuralları (Muamelat-ı Nas) dışında kalan inanç ve ibadetlerle ilgili hükümlerinin yürütülmesi ve ibadet yerlerinin idaresi Diyanet İşleri Reisliği 'ne verilmiştir.²²

29.04.1950 tarihli ve 5634 sayılı kanunla Diyanet İşleri Reisliği'nin adı Diyanet İşleri Başkanlığı olarak değiştirilerek cami ve mescitlerin idaresi ve camii görevlileri (Hademe-i Hayrat) kadroları yeniden bu kuruma verilmiştir. 1961 Anayasası'nda Diyanet İşleri Başkanlığı, anayasal bir kurum olarak yer almış ve 1982 Anayasası'nda ise "Genel idare içinde yer alan DİB , lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir." şeklinde ifade edilmiştir. 29 Mart 1976 tarihli ve 1982 sayılı kanun ile 633 sayılı kanunda ihtiyaç duyulan önemli değişiklikler yapılmış ancak bu kanun Anayasa Mahkemesi'nin 18.12.1979 tarihli ve E.79/25-K:79/46 sayılı kararıyla iptal edilmiş ve bu konuda oluşan hukuki boşluk ancak 01.07.2010 tarihli ve 6002 sayılı kanunla doldurulabilmiştir. Bu

²² İrfan Yücel, "Diyanet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 9, İstanbul, 1994, s. 455.

kanunla Diyanet İşleri Başkanlığı genel müdürlükten müsteşarlık düzeyine yükseltilmiş, 9 tane genel müdürlük kadrosu ihdas edilmiştir. Bu yasayla birlikte hizmet alanı genişletilerek radyo ve TV kurma yetkisi bile verilmiştir. Toplumun din konusunda bilgilendirme ve aydınlatma ile sorumlu tutulan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın böylece çağımızın teknik imkânlarından azami ölçüde yararlanması sağlanmıştır.

Merkezi Ankara'da bulunan DİB'nin biri taşrada diğeri de yurtdışında olmak üzere iki ayrı teşkilatı bulunmaktadır. Merkezde bir başkan, 3 yardımcı, Din Hizmetleri, Eğitim Hizmetleri, Hac ve Umre Hizmetleri, Dini Yayınlar, Dış İlişkiler, İnsan Kaynakları ve Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlükleri yer almaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 633 sayılı Kanununun 8. Maddesinde taşra teşkilatının yapısı şöyle açıklanmaktadır: " Başkanlığın taşra teşkilatı, il ve ilçe müftülükleri ile doğrudan başkanlığa bağlı Dini Yüksek İhtisas Merkezleri ve Eğitim Merkezleri'nden oluşur. İl ve ilçe kuruluşlarının başında birer müftü bulunur. İl müftüleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'na, ilçe müftüleri ise il müftülüklerine bağlıdır. 10.06.1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hükümleri saklıdır." Bu yasadaki personelin her türlü eğitim ve öğretim etkinliklerinin yapıldığı Dini Yüksek İhtisas merkezleri ile Diyanet Eğitim Merkezlerinin DİB'e bağlı olarak, İlçe Müftülüklerinin ise İl Müftülüklerinin sorumluluğunda hizmetlerinin sürdürmeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

Öte yandan il ve ilçe müftülerinin yükümlülükleri "İl ve İlçe Müftülükleri, bölgelerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nı temsil eder, din hizmetlerini, dini müesseseleri yönetir ve din görevlilerinin hizmetlerini düzenleyip denetler." şeklinde belirtilmiştir. Bu yasal çerçeve:

- a) İslam dininin itikat, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işlerini yürütmek
- b) Va'z, hutbe, konferans ve benzeri faaliyetler ile her türlü basın ve yayın vasıtalarından yararlanarak cami içinde ve dışında toplumu dini konularda aydınlatmak; müftünün de en az haftada bir defa va'z edeceği şekilde üçer aylık va'z ve irşad programları hazırlamak,
- c) Va'z ve hutbe konularını tespit etmek ve gerektiğinde hutbe metinlerini hazırlamak,
- d) Müftülük hizmetleri için ihtiyaç duyulan bina ve tesislerin yapımını sağlamak, bunları yönetmek, temizlik, bakım ve onarımlarını yapmak,
- e) Kur'an Kursları ile öğrenci yurt ve pansiyonlarının açılış, eğitim ve öğretim ve diğer işlemlerini yürütmek, bu yerleri yönetmek ve denetlemek,
- f) Hizmet içi eğitim faaliyetleri ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,

- g) İl Müftülükleri için camii ve mescit gibi dini yapı alanlarına ilişkin imar planlarında ve değişikliklerinde ilgili mercilere görüş bildirmek,
- h) İmar mevzuatına uygun olmak şartıyla il, ilçe ve kasabalarda inşa edilecek camiler için izin vermek; cami yapıtıracak hakiki veya hükmi şahıslara yol göstermek, yardımcı olmak ve kible tespitini yapmak,
- i) Dini soruları yazılı veya sözlü olarak cevaplandırmak,
- j) Ramazan ayı ile diğer dini gün ve geceler için mukabeleler ve özel programlar hazırlamak ve uygulamak,
- k) İhtida edecekler için ihtida merasimi yapmak.

2. Elazığ İl Müftülüğü

2.1. Fiziki İmkânlar

2.1.1. Personel Sayısı

İl Müftülüğü kadrosu; İl Müftüsü, İl Müftü Yardımcısı, Uzman, Vaiz, Şube Müdürü, Eğitim Uzmanı, Din Hizmetleri Uzmanı, Murakıp, Ayniyat Saymanı, Kısım Şefleri, Kur'an Kursu Öğreticisi, İmam-Hatip, Müezzin-Kayyım, Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni, Memur, Teknisyen, Şoför, Aşçı ve Hizmetli kadrolarından oluşmaktadır. Elazığ İl Müftülüğü personelinin 646'sı ilde ve 698'i ilçelerde istihdam edilmiştir. Personel içerisinde en büyük oranı toplamda 1039 kişi ile İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyımlar oluşturmaktadırlar. Baz alınan 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Türkiye genelinde personel sayısı 121,845'tir.

2.1.2. Cami ve Lojman Durumu

Nüfus ve yerleşim durumuna göre cami sayıları farklılıklar göstermektedir. İl merkezinde 210'u belde ve köylerde olmak üzere toplam 339 cami mevcut iken 10 ilçenin tümünde 631 cami bulunmaktadır. İl ve ilçeleri birlikte değerlendirdiğimizde cami sayısı 970'i bulmaktadır. Bir kıyaslama yapmak üzere Türkiye genelinde aynı yıl içerisinde cami sayısı 85,412'dir.

Personelin rahat görev yapabilmesi açısından son derece önem taşıyan lojman dağılımına baktığımızda bu rakamın bir hayli düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Zira il merkezinde mevcut 339 camiden sadece 178'inde lojman bulunduğu görülmüştür.

2.1.3. Bina ve Araç Durumu

İl Müftülüğü'nün şu an hizmet binası olarak kullandığı Edibe Can Müftülük Sitesi, Rızaiye Mahallesi İnönü Caddesi üzerinde yer almakta olup Türkiye Diyanet Vakfı'na ait 2353 metrekare arsa üzerinde 6 katlı olarak inşa edilmiştir. Müştemilatında Kur'an Kursu, Mescid, İdari Birimler, Misafirhane, Konferans Salonu, Yemekhane, Lojmanlar, Yayınevi, İşyerleri vb. yer almaktadır. Şehrin merkezi bir konumunda bulunması nedeniyle yaşanan trafik yoğunluğu ve park problemi gibi sorunların özellikle son yıllarda ortaya çıkması binanın işlev ve verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu yüzden müftülük yetkililerinin gösterdikleri özel gayret ve çabalar sonucunda şehrin daha müsait bir yerinde yeni bir arsa temin edilmiştir. Yeni hizmet binasının bir an önce yapılıp tamamlanarak faaliyete geçmesi için gerekli çalışmalar sürdürülmektedir.

İl Müftülüğü, mülkiyetleri Türkiye Diyanet Vakfı'na ait olan otomobil, minibüs, kamyonet ve Transit Connect türünden birer tane olmak üzere toplam 4 araç ile hizmetlerini sürdürmektedir. Ayrıca ilçe müftülüklerinin de aynı amaçla kullanılan birer tane hizmet araçları mevcuttur.

2.1.4. Kur'an Kursları

2012-2013 öğretim yılında İl Müftülüğü 'ne bağlı 101 Kur'an Kursu'nda 127 kadrolu Kur'an Kurs öğreticisi ile eğitim yapılmıştır. Bu kapsamda 109'u erkek ve 3000'i kız olmak üzere toplam 3109 öğrenciye Kur'an'ı yüzünden okuma eğitimi verilmiştir. Aynı yıl içerisinde 54'ü erkek ve 94'ü de kız olmak üzere toplam 148 öğrenci Kur'an öğretiminde 2. Aşama olarak kabul edilen hafızlık eğitimini sürdürmüşlerdir. Yılsonunda yapılan Hafızlık Tespit Sınavı'nda 27 kız ve 22 erkek toplam 49 öğrenci Hafızlık Belgesi'ni almaya hak kazanmışlardır.

Diyanet İşleri Başkanlığının son yıllarda mevzuatta yaptığı değişiklikle Kur'an Kursları; fiziki mekân, öğrenci kapasitesi, verilen eğitimin türü(yüzünden-hafızlık) ve yatılı veya gündüzlü oluş durumuna göre A-B-C ve D olmak üzere 4 grupta sınıflandırılmıştır. Özellikle Kur'an öğrenmeyi arzu ettiği halde yakınında camii veya müstakil Kur'an Kursu binalarının bulunmadığı durumlarda uygun bir fiziki mekânın temin edilmesi halinde D grubu kursları açılabilir. Bu uygulama ile Kur'an öğrenenlerin sayısında büyük bir artış sağlanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yaptırılan bir araştırmada Türkiye genelinde Kur'an-ı Kerim'i Arapçasından okumayı bilenlerin sayısı % 41,9 civarında olduğu tespit edilmiştir. Esasında %

99'u müslüman olan bir ülkede İslam'ın temel kitabı Kur'an-ı Kerim'i bilenlerin sayısının bu kadar düşük çıkmasının önemli bir din eğitimi eksikliği olarak kabul edilmesi ve ilgili kurumların bu konuda gerekli çabaları göstermeleri gerekmektedir. Aynı araştırmada Kur'an-ı Kerim'i bilenlerin sayısı yaş grubuna göre değerlendirildiğinde; yaşı 65'in üstünde olanlarda % 32,4 iken bu oran, 18-24 yaş grubuna %47,7'ye yükselmektedir.²³ Bu durum ülkemizde gün geçtikçe Kur'an-ı Kerim Öğretiminde ciddi bir artışın olduğunu göstermektedir.

İl Müftülüğü'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren Harput H. Başaran Yatılı Erkek Kur'an Kursu, Aksaray Yatılı Erkek Kur'an Kursu ve H. Tayyar Yatılı Erkek Kur'an Kursu hafızlık yapmak isteyen öğrenciler için tahsis edilmiştir. Özellikle kız öğrencilerden hafızlık yapmak isteyip ancak ailelerinin il merkezi dışında ikamet etmeleri nedeniyle iskân edecek yerleri bulunmayan öğrencilerin eğitim göreceği yatılı bir kız Kur'an Kursuna yıllarca büyük bir ihtiyaç duyulmuştur. Son yıllarda 110 kişilik yatılı kapasitesiyle faaliyetine başlayan H. Sıdika Dumandağ Yatılı Kız Kur'an Kursu bu alandaki büyük bir talebi karşılamıştır.

Mevcut Kur'an Kurslarının yanında yatılı olarak faaliyetini sürdürmek üzere inşaatı devam eden H. Abdullah Nazırlı, Çatalçeşme ve Altınçevre Yatılı Kur'an Kurslarının bir an önce eğitim ve öğretime başlaması için çalışmalar devam etmektedir.

2.2.Din Hizmetleri

İl ve ilçe müftülüklerinin bu kapsamda birçok faaliyet ve etkinlikleri bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki başlıklar altında kısaca özetlenmiştir:

2.2.1. Va'z Ve İrşad

Bir dinin yayılabilmesi, onun insanlara tebliğ edilmesi ve va'z-irşad yoluyla müntesiplerinin eğitilip bilgilendirilmelerine bağlıdır. Farklı bir ifadeyle dinler; davet, tebliğ, irşad, eğitim ve öğretim vb. sosyal faaliyetlerle toplumda yer edinmeye ve taraftar bulmaya çalışırlar. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet-i kerimede Cenab-ı Hak bu ulvi görevin sorumluluğunu peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'e vermiş²⁴ ve bunun yöntem ve usullerini de açıklamıştır.²⁵ Başka bir ayetinde Cenab-ı Hak " *Sizden, hayra*

²³ *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması*, DİB Yay., Ankara, 2014, s. 87.

²⁴ Ali İmran, 3/20; Maide, 5/92.

²⁵ Nahl, 16/25; Ali İmran, 3/159.

çağuran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.”²⁶ buyurarak bu mühim ve kutsal görevin ihmal edilmeden yerine getirilmesini istemektedir. Öte yandan Hz. Muhammed (sav)’in “Sizden biri çirkin bir iş görürse onu eliyle önlesin, eğer buna gücü yetmezse diliyle önlesin, buna da gücü yetmezse kalben buğz(ve nefret) etsin ki bu, imanın en zayıf derecesidir.”²⁷ mealindeki hadisi bu işin ciddiyet ve önemini ortaya koymaktadır. O yüzden “Emr-i bil ma’ruf ve nehy-i anil münker (iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak) görevinin dindeki hükmünün ne olduğu yani farz-ı ayın derecesinde mi yoksa bir kısım insanların ifa etmesiyle diğerlerinin bu sorumluluktan muaf sayıldıkları farz-ı kifaye mi olabileceği konusu âlimler arasında tartışma konusu yapılmıştır.²⁸ Esasında meselenin farz derecesinde ele alınarak tartışılmış olması bile İslam’da va’z ve irşadın veya davetin ne kadar önemsendiğinin açık bir göstergesidir.

Bu gerçeklerden yola çıkarak Diyanet İşleri Başkanlığı müftülüklerden “Va’z ve İrşat Kurulları” ’nın oluşturmasını, sürekli görev yapmasını ve gerçekleştirilen faaliyetlerin sonucunun da bir rapor haline getirilerek başkanlığa gönderilmesini istemektedir.

İl Müftüsü’nün başkanlığında erkek ve bayan vaizlerden “İl Va’z Ve İrşat Kurulu” oluşturulur. Bu kurul periyodik olarak toplantılar yaparak aşağıda sıralanan programların yerini ve tarihini belirler. Bu programları şöyle sıralayabiliriz.

2.2.1.1. Üçer Aylık Va’z ve İrşat Programı

3 ay boyunca vaizlerin gerçekleştirecekleri faaliyetlerin tarihi, yeri ve zamanı belirlenerek program oluşturulur. Bu programda mümkün olduğunca il ve ilçelerimizin köy ve kasabalarına da yer verilmesi Diyanet İşleri Başkanlığı’nca tavsiye edilmektedir.

2.2.1.2.Özel Va’z ve İrşat Programı

Yılda iki sefer il ve ilçe müftüleri, vaiz ve vaizlerinin tümünün katılımı ile gerçekleştirilen bu programın temel amacı, devamlı aynı yerde ve aynı cemaatle yüz yüze gelerek va’z eden elemanların farklı bir cami cemaatiyle

²⁶ Ali İmran, 3/104.

²⁷ Müslim, İman, 20.

²⁸ Mustafa Çağrıncı, “Davet”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 9, İstanbul, 1994, s. 16-17.

buluşmalarını sağlamaktır. Böylece daha etkili ve verimli bir va'z sunulmuş olacağı düşünülmektedir.

2.2.1.3. Ramazan Ayı Va'z ve İrşat Programı

Vatandaşlarımızın camilere yoğun olarak akın ettiği mübarek Ramazan ayını değerlendirmek üzere hazırlanan özel programları ifade etmektedir. Camii ve cemaatin durumu göz önüne alınarak va'z, mukabele, Kur'an ziyafetleri, açık alanlarda tasavvuf musikisi dinletileri ve çeşitli iftar programları gerçekleştirilmektedir.

2.2.1.4. Dini Gün ve Gecelere Has Va'z ve İrşat Programları

Kadir Gecesi başta olmak üzere Mevlit, Berat, Regaip ve Miraç kandillerinde yapılacak tüm etkinlikler yer ve tarihleriyle birlikte belirlenerek uygulamaya konulur.

2013 yılında İl Müftülüğünde bayan ve erkek toplam 15 vaiz görev almıştır. Bunlardan 3 tanesi müftülük hizmetlerinin yanında Cezaevi Vaizi olduklarından ağırlıklı olarak hükümlü ve tutuklulara din hizmeti sunmuşlardır.

2.2.1.5. Konferans, Panel ve Tv Konuşmaları

2013 yılı içerisinde ilimizin mahalli televizyonlarında vatandaşlarımızı dini konularda bilgilendirmek amacıyla Ramazan ayı ve kandiller başta olmak üzere 60 TV programı gerçekleştirilmiştir. İlave olarak 3 panel, 6 mevlit, 4 seminer, 4 konferans, 5 yarışma ve 2 Tasavvuf Musikisi Konseri yapılmıştır.

2.2.2. Cezaevi Hizmetleri

Toplumların huzur, düzen ve asayişini bozan suç olgusu, maalesef bütün dünyada gün geçtikçe hızla artış göstermektedir. Özellikle batı ülkelerinde ciddi anlamda kendini gösteren artışlar dikkat çekmektedir. Ancak üzümlere belirtilmelidir ki dünya ölçeğindeki bu global artışa paralel olarak Ortadoğu ülkeleri de bundan etkilenmektedir. Her şeye rağmen çoğunluğu Müslüman olan Ortadoğu coğrafyasında batı ülkelerine nazaran suç oranları daha düşük düzeydedir. Farklı bir ifadeyle İslam dininin etkili olduğu Ortadoğu ülkelerinde suç oranları son derece düşük seviyede

seyretmektedir. Bunda dinsel ya da geleneksel yapının önemli bir rolünün olduğu tahmin edilmektedir.²⁹

İşte din duygusunun suç unsuru üzerindeki bu olumlu etkisi hesaba katılarak Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında yapılan protokol gereğince Türkiye'nin her yerinde diyanet personeli, cezaevlerindeki hükümlü ve tutuklulara dini rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini sürdürmektedirler.

Bu çerçevede adı geçen protokole göre Elazığ E tipi Cezaevi'nde ve Çocuk Eğitim Evi'nde haftanın belirli günlerinde hükümlü ve tutukluların talep ve istekleri doğrultusunda bayan ve erkek vaizler tarafından Kur'an-ı Kerim öğretimi başta olmak üzere dini açıdan bilgilendirilmeleri, manevi ve ahlaki gelişmelerinin sağlanarak topluma yeniden kazandırılması amacıyla çeşitli hizmetler sunulmuştur.

İmzalanan başka bir protokole göre de Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı Çocuk Esirgeme Kurumu, Huzurevleri ve Sevgi Evlerinde bulunan dezavantajlı bireylere dini ve ahlaki eğitimleri vermek üzere müftülük, gerekli personel görevlendirmesi yapmaktadır.

2.2.3. Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu

Toplumun en küçük birimini oluşturan aile, Z. Gökalp'e göre güçlü bir millet ve devlet için temel bir yapı taşı konumundadır. Ailenin Yunan, Roma, Hint ve Çin gibi bazı eski toplumlarda aynı zamanda ibadetle ilgili bir sosyal ünite olduğu görülmektedir. Dolayısıyla aile reisine gösterilen hürmet ve saygı, daha çok onun aile içerisinde oynadığı dinî fonksiyondan ileri gelmektedir.³⁰

İslam dini de aynı şekilde ailenin özellikle çocuğun yetişmesinde üstlendiği misyonunu göz önüne almış ve onu çok önemsemiştir. Bu nedenle Hz. Muhammed (sav), *"Her doğan çocuk, İslam fıtratı üzerinde doğar, sonra anası ile babası onu Yahudi yahut Hristiyan veya Mecusi yaparlar."*³¹ buyurarak konuya parmak basmıştır.

Ailenin toplumsal fonksiyonunu göz önüne alan Diyanet İşleri Başkanlığı, müftülükler bünyesinde "Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu" kurma kararı almıştır. Başlangıçta bazı pilot il müftülüklerinin bünyesinde açılan bu

²⁹ Zahir Kızmaz, "Ortadoğu Ülkelerinde Suç Oranlarına Genel Bir Bakış", *F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 24, sayı: 1, Elazığ, 2014, s. 225-227.

³⁰ Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, çev. Ünver Günay, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 1990, s. 68-72.

³¹ Müslim, Sahih, Kader, 6.

büro, bilahare Diyanet İşleri Başkanlığı'nca bütün il müftülüklerinde kurularak faaliyetine başlamıştır. Elazığ İl Müftülüğü'nde ise adı geçen büro 2003 yılından itibaren çalışmalarına başlamıştır. Bu büro, aile yapısının korunması, toplumun aile hakkında dini yönden doğru bilgilendirilmesi, aile sorunları yaşayan vatandaşlarımıza rehberlik yapılması vb. amaçlar doğrultusunda hizmetlerini sürdürmektedir. Burada görevlendirilen müftülük personeli, vatandaşlarımıza yüz yüze hizmet sundukları gibi telefon veya mail yoluyla iletişim kuranlar için de gerekli bilgilendirmeyi yapmaktadırlar.

2.2.4. Fetva Hizmetleri

Problemlerine dini yönden çözüm arayan vatandaşlarımız müftülüklerin başlattığı bu hizmetlerinden büyük oranda yararlanabilmektedirler. Bizzat müftülüğe gidip ilgililerle görüşebildikleri gibi ihtiyaç halinde "Alo Fetva Hattı'nı arayarak da sorularını yöneltebilmektedirler. Ayrıca yazılı veya mail yoluyla sorulan sorulara aynı usulle cevaplar verilmektedir. Çok çeşitli olmakla beraber genelde evlilik, dini nikâh, boşanma, süt kardeşliği, eşler arası geçimsizlik, bayanların özel halleri vb. konularda daha çok bilgiye ihtiyaç duyulduğu yöneltelen sorulardan anlaşılmıştır.

2.2.5 . Kutlu Doğum Haftası

Her yıl resmi bir açılışla başlatılan "Kutlu Doğum Haftası" 1989 yılından beri Türkiye genelinde kutlanmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı ülkemizin her yerinde aynı anda aynı konunun işlenmesini temin etmek amacıyla her yıl yeni bir başlık belirlemektedir.

2013 yılında ise bütün müftülüklerimiz Diyanet İşleri Başkanlığı'nca belirlenen "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru" temasını işlemişlerdir. Hafta boyunca bu çerçevede birçok etkinlik gerçekleştirilmiştir. İlahiyat Fakültesi ve Diyanet Eğitim Merkezlerinden gerekli destek ve yardımı alarak başta il merkezi olmak üzere Elazığ'ın 10 ilçesinde konferans, va'z, panel, TV konuşmaları vb. faaliyetler yapılmıştır. Bunlara ilaveten diğer sivil toplum örgütlerinin iştirak ve destekleri ile şehrin çeşitli semtlerinde kutlu doğum pilavı dağıtılmıştır. Elazığ İl Müftülüğü'nün 2013 yılı kutlu doğum haftasında; Sanayi Sitesi Camii önünde, Ticaret Borsasında ve Cemevi'nde icra edilen programların akabinde aynı şekilde kutlu doğum pilavı katılımcılara ikram edilmiştir. Ayrıca PTT Meydanı'nda gül lokumu ve gül şerbeti, koronun seslendirdiği ilahiler eşliğinde vatandaşlara dağıtılarak peygamberimiz Hz.

Muhammed (sav)' in doğumu yâd edilmeye çalışılmıştır. Hafta başlangıcında İl Müftülüğü Edibe Can Konferans Salonu'nda Kutlu Doğum Haftası'nın resmi açılışında konferans tertip etmiş ve katılımcılara başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere çeşitli dini kitaplar ücretsiz olarak dağıtılmıştır.

Bu faaliyetlere ilaveten İl Müftülüğü ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nün işbirliği ile tüm liseler arası "Temel Dini Bilgiler" ve ortaokullar arası "Peygamberimizin Hayatı" konularında iki kategoride bilgi yarışması düzenlenmiştir. Bütün okullarımızın katıldığı ve ilgi ile izlediği bu etkinliklerin final yarışmaları Kutlu Doğum Haftası içerisinde gerçekleştirilmiştir. Liseler arasında birinciliği elde eden 3 öğrenci, müftülükçe ücretsiz olarak Umre'ye götürülmüştür. Peygamberimizin hayatı konulu yarışma kapsamında ortaokullar arasında birinciliği elde eden 3 öğrenciye dizüstü bilgisayar hediye edilmiştir. Ayrıca il ve ilçe Kur'an kurslarına devam eden öğrenciler arasında düzenlenen bilgi yarışmasının finali de Kutlu Doğum Haftası'nda gerçekleştirilmiştir. Yarışma sonucunda il merkezinden Haylan-ı Kebir Camii Kız Kur'an Kursu birinciliği elde ederken Karakoçan ilçesi Merkez Kız Kur'an Kursu ikinciliği ve Kovancılar ilçesi TOKİ Camii Kız Kur'an Kursu üçüncülüğü elde etmiştir. Dereceye giren tüm öğrenciler çeşitli ödüllere taltif edilmişlerdir.

2.2.6. Camiler ve Din Görevlileri Haftası

Cami, insanları toplayan ve bir araya getiren bir kavram olarak literatürümüzde yerini almıştır. Esasında İslam'ın ilk yıllarında olsun ve bugün bütün İslam dünyasında olsun cami yerine daha çok "mescit" kelimesi tercih edilmektedir. "Secde edilen yer" gibi bir anlamı içeren mescit, bazı dönemlerde sadece vakit namazlarının kılındığı yerler için kullanılırken Cuma namazlarının da eda edildiği daha büyük mekânlara ise "Cami" denilmiştir.³²

İster mescit, ister cami adıyla anılsın bu mekânlar, mabet olmanın yanı sıra daha birçok işlevleri yerine getirmiştir. Özellikle peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'in Medine'de inşa ettirdiği, mescit, sosyal hayatın biricik ve tek merkezi hâline gelmiş ve her türlü eğitim ve öğretim faaliyetlerinden tutun yerine göre savaş eğitiminin verildiği ve bu konuda kararların alınmasına kadar birçok fonksiyonu icra eden önemli bir mekân olmuştur. Çünkü daha işin başlangıcında peygamberimize gelen ilk vahiy "Oku"³³

³² Raşit Küçük, "Saadet Asrında Cami", *Cami Yazıları*, DİB Yay., Ankara, 2012, s. 11-13.

³³ Alâk ,96/1.

emriyle başlamış ve ilim müminin kaybolmuş malı³⁴ olarak değerlendirilmiştir. Diğer yandan İslâm yaş, cinsiyet³⁵ zaman ve mekân³⁶ gibi engel ve kısıtlamaları ortadan kaldırarak yaygın bir eğitim anlayışını öncelemiştir. Böyle bir anlayış nedeniyle ki İslâm'ın ilk yıllarında kısa zamanda toplumsal bir gelişme ve kaynaşma vücuda getirilebilmiştir. Bu anlamda camiler "Dini emirlerin hayata geçirilme merkezleridir." ve toplumsal bütünleşme daha çok toplu yapılan ibadetlerle sağlanmaktadır. Öte yandan dinin kurumsallaşmasında ayrıca mabetler önemli bir yer tutarlar.³⁷

İşte camilerin toplumsal düzlemdeki bu mühim fonksiyonu nedeniyle başta Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneklerinin sorumluları olmak üzere tüm ilgililerin dikkatlerini çekmek ve desteklerini almak üzere "Camiler ve Din Görevlileri Haftası" ihdas edilmiş ve çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.

Her yıl 1-7 Ekim tarihleri arasında kutlanmakta olan bu hafta içerisinde de bütün müftülükler kendi imkânlarına göre birçok etkinlikler tertip etmektedirler. Bu hafta boyunca genelde eğitim ve öğretim açısından camilerin önemi ve bunların dayanışma, kaynaşma, birlik ve beraberlik ruhunun oluşmasında üstlendiği fonksiyonları çerçevesinde konferans, panel, radyo ve TV programları icra edilmektedir. Ayrıca hafta vesilesiyle camilerin genel bakım, onarım ve temizliğinin yapılmasına büyük çaba gösterilmektedir. Bu faaliyetler yapılırken ilgili Cami Yaptırma ve Yaşatma Dernekleri, STK'lar ve dini hassasiyeti olan vatandaşlarımızın da doğal olarak büyük bir katılım ve desteği alınmaktadır.

Bu çerçevede 2013 yılında Camiler ve Din Görevlileri Haftası etkinlikleri kapsamında Halk Sağlığı Uzmanı Doktor Semin Güler OĞURTKAN tarafından "Ailede Hak ve Sorumluluklar" başlığı ile Edibe Can Müftülük Sitesi Konferans Salonu'nda halkın büyük bir katılımı ile bir konferans gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı Din görevlileri arasında Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma, Hafızlık, Ezanı Güzel Okuma, Hutbe İrad Etme vb. dallarda yarışmalar tertip etmektedir. Böylece her yıl bu kategorilerde ilçe, il, bölge ve Türkiye birincileri tespit edilerek dereceye giren personele çeşitli ödüller verilmektedir.

Ülkemizde yapılan bir araştırmada beş vakit namazını devamlı kılanların sayısı % 42,5 olarak tespit edilmiştir. Bunun yanında farz-ı ayın olan

³⁴ Tirmizi, Sünen, İlim, 19.

³⁵ İbn Mace, *Mukaddime*, 17.

³⁶ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, II,297, 420, 422.

³⁷ Cengiz Yıldız, *Sosyolojik Açıdan Din, Diyanet ve Din Görevlileri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2013, s. 235.

Cuma namazlarını düzenli kılanların oranı % 57,4 olarak bulunmuş iken farz olmadığı halde bayram namazlarını eksiksiz eda edenlerin oranı daha da yüksek bir şekilde %77,1 olduğu görülmüştür.³⁸ Bunun dini bilgi yetersizliğinden kaynaklanan bir durum olduğu tahmin edilmektedir. Zira aynı araştırmada deneklere sarhoş olmayacak derecede içki içmenin günah olup olmadığı sorulmuş, günah olarak görenler %87,6 iken geriye kalan % 11,5 gibi küçümsenmeyecek bir oranı teşkil edenler bunda bir sakınca görmemişlerdir.³⁹

Bu sonuçlar ilgili kurum ve şahısların üzerinde ciddiyetle düşünmesi gereken bir din eğitimi sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.7. Kurban Hizmetleri

Allah'a yaklaşmak maksadıyla belirli şartları taşıyan hayvanların usulüne uygun olarak kesilmesine ya da bağışlanan hayvana "kurban" denilmektedir. İslam'da olduğu gibi diğer ilahî dinlerde de kurban uygulamasının bulunduğu Kur'an-ı Kerim'de işaret edilmektedir.⁴⁰ Mali bir ibadet olan kurbanla yükümlü olabilmek için birçok şartın yanında "belirli bir mali güce sahip olmak" kuralı da önemli bir yere sahiptir. Hanefi Mezhebine göre bir kimsenin borçları ve asli ihtiyaçları dışında 85 gram altın veya buna denk gelen bir para veya mala sahip olması halinde kurban kesmekle mükellef olur.⁴¹

Her ibadette olduğu gibi kurbanda da toplumun menfaatine yönelik olarak birtakım hikmet ve faydalar bulunmaktadır. Özellikle fakirlikten dolayı et ihtiyacını karşılayamayan insanların yılda bir sefer de olsa doyasıya ete kavuşması ve aynı günlerde toplumun tüm katmanlarının bu imkânı elde etmesi, paylaşma duygularının doruk noktasına ulaşması gibi akla gelebilecek daha birçok sırrı ve hikmeti bünyesinde bulundurmaktadır. Olayın toplumsal ve seremoniyel boyutu, bu ibadetin diğerlerine nazaran daha yüksek bir seviyede ifa edilmesinde etkili olduğu tahmin edilmektedir. Örneğin yapılan bir doktora çalışmasında kurban kesenlerin oranı %42.4 olarak⁴² tespit

³⁸ Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, DİB Yay., Ankara, 2014, s. 43, 51, 57.

³⁹ Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, DİB Yay., Ankara, 2014, s. 157.

⁴⁰ Hac, 22/34.

⁴¹ İlmihâl II, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1999, s. 1-5.

⁴² Abdurrahman Güneş, "Dini Hayatın Sosyolojik Tahlili (Malatya Uygulaması)", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1997, s. 76.

edilirken Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yaptırmış olduğu geniş kapsamlı araştırmaya göre ise % 69,5 civarında seyrettiği görülmüştür.⁴³

Bu ibadetle ilgili olarak bazı hayvan sever derneklerinin -işin dini boyutunu ve hikmetini bilmediklerinden olsa gerek- birçok hayvanın aynı anda kesilmesini bahane ederek karşı çıktıkları esefle müşahede edilmektedir. Esasında hayvanların sağlıklı olmayan ortamlarda, küçük çocukların etkilenebileceği açık alanlarda kesilmesinin yanı sıra kurban atıklarının açıkta bırakılarak kötü bir görüntü ve çevre kirliliğinin oluşturulmasının bu eleştirilerin ortaya atılmasına zemin hazırladığı tahmin edilmektedir. İslam'ın temizlik ve ibadet ruhuyla örtüşmeyen bu olumsuz tabloyu ortadan kaldırmak düşüncesiyle Diyanet İşleri Başkanlığı, ilgili bakanlıklar düzeyinde konuyu ele alarak "Kurban Hizmetleri Yönetmeliği" 'nin (18 Ağustos 2002 tarih ve 24850 sayılı resmi gazete) yayınlanmasını sağlamıştır.

Kurban ibadetinin dini, sağlık ve çevre şartlarına uygun bir şekilde ifa edilebilmesi amacıyla resmi gazetede yayınlanan adı geçen yönetmelikte bu görev Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir. Buna göre her yıl Kurban Bayramı öncesi il ve ilçelerde başta müftülükler olmak üzere Sağlık Müdürlüğü, Tarım Müdürlüğü, Çevre ve Orman Müdürlüğü ve Belediye temsilcilerinden oluşan bir kurul toplanarak kurban kesim yerlerini tespit edip, tesisten yararlanma ve kesim ücretini belirlemektedir. Kurban kesim günleri boyunca vatandaşa yardımcı olmak ve kurbanların dini, sağlık ve çevre şartlarına uygun bir biçimde yerine getirilebilmesi için bütün kesim yerlerinde din görevlisi, veteriner hekim, kasap ve yardımcı personel görevlendirilmektedir. Bu amaçla ilimizde de kurban kesim yerlerinde bu hizmetleri sunmak üzere ilgili kurumlar bir araya gelerek gerekli tedbirleri almışlardır. Araştırmaya konu edindiğimiz 2013 yılında bu amaçla birçok görevlendirme yapılmış ve bu ibadetin usulüne uygun olarak yapılması sağlanmıştır. Bu uygulamadan halkın son derece memnun oldukları müşahede edilmiştir.

2.2.8. Mukabele ve Hatim Programları

Ramazan ayı boyunca bütün görevliler, camilerinde cemaatin istek ve talebi doğrultusunda her gün mukabele okumaktadırlar. Cemaati kalabalık merkezi camilerde günde 3 vakit mukabele programları düzenlenmektedir. Özellikle hafız personel veya ihtiyaca cevap vermemesi halinde henüz göreve atanmamış hafız öğrenciler tarafından mukabele okunarak cemaatin takibi

⁴³ Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, DİB Yay., Ankara, 2014, s. 82.

sağlanmaktadır. Buna ilave olarak Elazığ Merkez İzzetpaşa Camii'nde yıl boyunca her gün ikindi namazından önce birer cüz okunmak suretiyle gerek aynı camide gerekse merkezi yayın yapan diğer camilerde ve ayrıca Efem Radyo frekansı ile ev ve iş yerlerinde vatandaşların takip etmesine imkân verilmektedir. Öte yandan Erzurum gibi bazı illerimizde uygulanmakta olan ve bütün cemaatin katılımı ile 1001 hatim geleneği Elazığ'da da başlatılmış ve 2013 yılı içerisinde toplam 2136 hatim okunarak topluca duası İzzetpaşa Camii'nde yapılmıştır.

2.2.9. Hac ve Umre Hizmetleri

"Gitmek, yönelmek, ziyaret etmek" gibi anlamları bulunan hac kavramı, fıkhi yönden ise oraya gitme imkânı bulabilen müslümanların belirli zaman içerisinde bilinen mekânları ziyaret etmesinden ibaret olan bir ibadeti ifade eder. İslam'dan önceki dinlerde de "kutsal zaman ve mekân" anlayışı olduğundan hac gibi uygulamalara rastlanılmaktadır.⁴⁴

Hz. İbrahim(a.s.) ve oğlu İsmail (a.s.) tarafından inşa edilmiş olan Kâbe'nin ziyaret edilmesi Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkı olarak belirtilmiş⁴⁵ ve hadislerde ise Hac ibadetinin İslam'ın beş temel esasından biri olduğu bildirilmiştir.⁴⁶ Haccın hemen eda edilmesi veya sonraya tehir edilebilmesi konusunda mezhepler arasında görüş farkı ortaya çıkmıştır. Mesela Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Malik ve Ahmet b. Hanbel kendisine hac farz olduktan sonra bir Müslümanın ilk hac döneminde bunu eda etmesi gerektiğini aksi halde günaha girmiş olacağını hatta mazeretsiz olarak geciktirenlerin şahitliğinin bile kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdir. Buna karşılık İmam-ı Şafii ile Hanefi imamlarından Muhammed ise eda imkânının elinden çıkma endişesinin olmadığı durumlarda Haccın sonraki yıllara ertelenebileceğini söylemişlerdir.⁴⁷

Hem mali hem de bedeni özellikleri yönüyle diğer farz ibadetlerden ayrılan haccın toplumsal hayatta son derece önemli bir yeri ve konumu bulunmaktadır. Daha da ötesi bu görevini ifa eden insanlara "hacı" lakabı verilerek toplumsal bir ayrıcalık ve statü kazandırılmaktadır. Ayrıca bu ibadetin ifa edilmesinde birtakım maddi ve manevi güçlükler, sıkıntılar ve engellerin olması nedeniyle herkesin çok rahat yerine getirebildiği bir ibadet

⁴⁴ Ömer Faruk Harman, "Hac", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 14, İstanbul, 1996, s. 382.

⁴⁵ Al-i İmran, 3/97.

⁴⁶ Buhari, İman, 1,2.

⁴⁷ Salim Ögüt, "Hac", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 14, İstanbul, 1996, s. 389.

değildir. Zira farklı bir ülkede ve son derece kalabalık bir ortamda dünyanın hemen hemen her ülkesinde farklı dil, renk ve kültürlerden katılımın olması, işi bir hayli zorlaştırmaktadır. Bu yüzden ki peygamber efendimiz bu ibadetin özellikle bayanlar için cihat derecesinde olduğunu beyan etmiştir.⁴⁸

Halkı din konusunda bilgilendirmek gibi bir misyonu bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı ve onun taşra teşkilatları olan müftülükler, diğer hizmetlerine ilaveten Hac ve Umre ibadetleri ile ilgili organizasyonlar düzenlemektedirler. Buna göre 2013 yılında il ve ilçelerle birlikte Elazığ'da Hac ibadetini yapmak üzere il müftülüğüne başvurarak ön kaydını yaptıranların toplam sayısı 15,391'dir. Ancak mevcut kapasitesinin yeterli olmaması ve ilave olarak son yıllarda Mescid-i Haram'da yenileme çalışmaları yapıldığından Suudi Arabistan haklı olarak İslam ülkelerinin nüfus oranlarına göre kota uygulamaktadır. Bu nedenle Diyanet İşleri Başkanlığı, hacca gidecek vatandaşları kura ile tespit etme yolunu tercih etmektedir. 2013 yılında çekilen kura sonucunda 15,391 kişiden A gurubu seyahat acenteleri de dâhil olmak üzere sadece 685 kişi kutsal topraklara gitme hakkını elde edebilmiştir. Öte yandan umre ibadeti yıl boyunca her zaman yapılabildiğinden mevcut ülkede herhangi bir izdihama sebebiyet vermemektedir. Bu nedenle özellikle hacca gitme imkânı bulamayan vatandaşlarımız umreye yönelmektedirler. Aynı yıl içerisinde ilimizden sadece müftülük organizasyonu ile umreye gidenlerin sayısı 916'ya ulaşmıştır.

2.3. Eğitim Hizmetleri

Din, verilen eğitim ile ancak varlığını sürdürebilir. Dolayısıyla din, nasıl toplum için vazgeçilmez bir sosyal realite ise onun eğitimi de şüphesiz bir o kadar önem arz etmektedir. Farklı bir ifade ile eğitim ve öğretim boyutu olmayan bir dinden sosyolojik olarak bahsetme imkânı bulunmamaktadır. İster örgün, ister yaygın kapsamında yapılsın eğitim, insanlığın varoluşu ile birlikte ortaya çıkmış bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi örgün eğitim, toplumun sadece belirli bir kesimi ile alakalı olmasına karşın yaygın eğitim daha geniş kapsamlı ve daha uzun süreli bir etkinlik olarak tezahür etmektedir.

"Toplumu din konusunda aydınlatma" gibi anayasal bir misyonu üstlenmiş olan Diyanet İşleri Başkanlığı, haliyle hizmetlerini daha çok "yaygın din eğitimi" kapsamında sürdürmektedir. Yetişkinlere dini bilgiler kazandırarak ve dini anlayışlarını geliştirmeyi amaç edinen "Yetişkinler Din

⁴⁸ Buhari, Ceza'uş-Şayd, 26.

Eğitimi" şöyle tanımlanmaktadır: "Yetişkin din eğitimi, yetişkinlere okul dışında dini bilgiler kazandırmak ve din anlayışlarını geliştirmek, hayatın din boyutunu yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla yürütülen planlı, programlı ve örgütlü bir din eğitimi çabasıdır."⁴⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı bu eğitim faaliyetlerini ilgili mevzuat çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Örneğin bayan ve erkeklerin ayrı ayrı ortamlarda alabildikleri "Cami Dersleri" ve "Camilerde Kur'an Öğretimi" bunlar arasında yer almaktadır. Diğer taraftan genelde yetişkin bayanların kış boyunca devam ettikleri "Kur'an Kursları" ve yazın okulların tatile girmesi dolayısıyla öğrencilerin yoğun olarak katıldıkları "Yaz Kur'an Kursları" da aynı şekilde yaygın din eğitimi kapsamında yürütülen faaliyetler arasında yer almaktadır.

Elazığ İl Müftülüğü'nün eğitim hizmetlerine yönelik olarak yaptığı faaliyetler, aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir:

2.3.1.Camilerde Kur'an Öğretimi

"Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi"'nin 60. maddesinde: "1. Camilerde Kur'an Öğretimi Kursları, Kur'an Kursu bulunmayan veya bulunup da ihtiyaca cevap veremeyen yerlerde veya arzu eden vatandaşlara Kur'an-ı Kerim ve mealiyle gerekli dini bilgileri öğretmek amacıyla müftülüğün teklifi ve mülki amirin onayı ile açılır. 2. Bu kurslar eğitim-öğretime uygun fiziki şartlara haiz camilerde, müştemilatında veya uygun görülen yerlerde açılabilir. Kurslar, öğrencilerin talepleri doğrultusunda hafta sonu veya hafta içi düzenlenebilir." denilmektedir.

Buna göre 2013 yılında 62 camide din görevlileri tarafından bu program icra edilmiştir. Haftada 3 gün ve 2 şer saat olmak üzere 6 saat ders yapılmıştır. Genelde yetişkinlerin devam ettiği bu kurslar sonucunda 1018 kişi programı başarı ile tamamlamıştır.

2.3.2.Cami Dersleri

Bu amaçla müftülükler her yıl 01 Ekim ile 30 Nisan tarihleri arasında cami ve eklentilerinde her yaştan insana Kur'an-ı Kerim meali ile birlikte Temel Dini Bilgiler dersleri vermektedirler. Bu programlar gelen talep doğrultusunda bütün camilerde bayan ve erkekler için ayrı olmak üzere haftada en az 2 saat olarak uygulanabilmektedir. Cami dersleri ile camiye

⁴⁹ Mualla Selçuk, "Camilerde Yetişkinlere Yönelik Din Eğitimi Çalışmaları", *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, Anadolu Üniversitesi AÖF Yay., Eskişehir, 2002, s. 177.

gelen cemaate, va'z ve hutbelere ilaveten dini konularda ek olarak bilgi verilmiş olmaktadır. Elazığ Müftülüğü bu program kapsamı içerisinde daha farklı bir uygulama başlatmıştır. Uygulama neticesinde il müftülüğü, her Cuma sabahı farklı bir camide olmak üzere sabah namazı sonrası etkinlikler düzenlenmektedir. Bu faaliyetin hangi camide gerçekleştirileceği önceden cemaate duyurulmaktadır. Sabah namazı kılındıktan sonra müftü veya görevlendirdiği bir personel tarafından kısa bir sohbet yapılmakta, akabinde din görevlilerinden oluşan koro birkaç ilahi sunumu yapmaktadırlar. Program dua ile tamamlandıktan sonra caminin müsait bir mekânında cemaatle birlikte kahvaltı yapılmaktadır. Cemaatin ilgi gösterdiği bu program vasıtasıyla hem sabah namazının camide cemaatle kılınması teşvik edilmekte hem de birlikte yapılan kahvaltı ile toplumsal kaynaşma ve dayanışma sağlanmış olmaktadır.

2.3.3.Yaz Kur'an Kursları

"Diyaret İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönergesi" nin 55 ve 56. Maddelerinde belirtilen hususlara göre açılan yaz Kur'an Kursları, okulların tatil olduğu dönemlerde bütün cami, Kur'an kursu binaları veya müftülükçe uygun görülen diğer mekânlarda 2 ay ve hafta içi her gün 3'er saat olmak üzere açılmaktadır. Bu kurslara daha çok okul çağındaki öğrenciler devam etmektedirler. Bu nedenle cami ve Kur'an Kurslarında büyük bir öğrenci yoğunluğu yaşanmaktadır. Bu amaçla 2013 yılı yaz Kur'an Kurslarına Elazığ il ve ilçelerinde toplam 24,206 gibi küçümsenemeyecek sayıda öğrenci grubu devam etmiştir.

2.3.4. Hizmetiçi Eğitim Kursları

Diyaret İşleri Başkanlığı bir yandan yukarıda özetlemeye çalıştığımız etkinlik ve faaliyetlerle halkı dini yönden eğitmeye ve aydınlatmaya çalışırken bir yandan da personeline, günün şartlarına uygun olarak görevlerini ifa edebilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak amacıyla çeşitli eğitimler vermektedir. Özellikle Kur'an-ı Kerim'in aslına uygun, tertil üzere, güzel bir eda ve seda ile okunmasını Kur'an'a gösterilmesi gereken bir saygı olarak değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra personele mesleki formasyonlarına katkıda bulunma, görev bilincinin arttırarak gerekli motivasyonu sağlama, değişen ve gelişen şartlara göre bilgileri güncelleme imkânı sunma vb. amaçlarla birçok kursun düzenlenmesine ihtiyaç

duyulmaktadır. İşte bu tür eğitim faaliyetlerini sürdürebilmek için Diyanet İşleri Başkanlığı, "Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği" 'ni 11/09/2012 tarihli ve 93 sayılı onayla yürürlüğe koymuştur.

Diyanet personeline yönelik olarak açılan kurslar çok çeşitli olmakla birlikte burada sadece birkaç tanesinden söz edilecektir:

1. Aşere-Takrip Kursu: Hafız olan personeli kıraat sahasında yetiştirmek amacıyla açılan uzun süreli kursları ifade etmektedir. Bu eğitimler genelde bölge illere hizmet sunan Diyanet Eğitim Merkezleri'nde verilmektedir.

2. Temel Eğitim Kursu: Devlet memurlarının adaylık süresi içerisinde almak zorunda oldukları bir eğitimidir. En az 10 gün ve azami 30 gün süreyle düzenlenen bu kurslar aday memurlar için verilen ilk eğitimi kapsamaktadır.

3. Hazırlayıcı Eğitim Kursu: Temel eğitimi başarı ile bitirenlerin adaylık süresince almak zorunda oldukları mesleğe yönelik derslerin verildiği bir eğitim programını ifade eder. Bu programda, temel eğitimde verilen derslerin aksine her personel için üstleneceği mesleğe yönelik dersler ağırlık kazanmaktadır. Bunun da süresi asgari 30 gündür.

4. Staj Eğitimi: Temel ve hazırlayıcı eğitimlerini başarıyla tamamlayan aday memurların asaletinin tasdik edilmesi süresini dolduruncaya kadar tecrübeli bir görevlinin nezaretinde devam etmek zorunda olduğu bir eğitimi kapsamaktadır.

5. Tashih-i Huruf Kursu: Bu kursun amacı, " Tashih-i Huruf(Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma) Hizmetiçi Eğitim Kursu Programı"nda şöyle ifade edilmektedir: " Tashih-i Huruf(Asım Kıraatı ve hadis rivayetine göre Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma öğretim Programı), Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev yapan özelde imam-hatiplerin genelde bütün personelin Kıraat-ı Asım Rivayet-i Hafs üzere Kur'an okuyuş tarzı ile ilgili bilgi ve becerilerini, öğrenme-öğretme konusundaki modern yaklaşımlara teknolojidaki ilerlemelere ve musiki ilminin verilmesine dayanarak geliştirmektir."⁵⁰ Süresi 6 ay olarak belirlenen bu kursta Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere ilmihâl, hitabet, Kur'an mealı, musiki vb. okutulmaktadır. Kurs süresinin uzun olması nedeniyle katılan personelin mağduriyetinin giderilmesi düşüncesiyle bu faaliyetler genelde Diyanet Eğitim Merkezleri'nde gerçekleştirilmektedir.

6. Kur'an-ı Kerim Hizmet içi Eğitim Kursu: Personelin özellikle tecvid, tahsih-i huruf, makam, ezber vb. gibi konularda daha iyi bir seviye kazandırmak amacıyla bayan ve erkekler için ayrı ayrı sınıflarda

⁵⁰ Tashih-i Huruf (Kur'an'ı Güzel Okuma) Hizmetiçi Eğitim Kursu Programı, Ankara, 2011, s.3.

gerçekleştirilen bir eğitim faaliyetidir. Bu program, Eğitim Merkezleri'nde haftada 30 saat, müftülükçe açılan kurslarda günde 5 ve haftada 20 saat olarak uygulanır. Bu kursta ağırlıklı olarak Kur'an'ın usulüne uygun okunması, Tecvit Bilgisi ve ihtiyaç duyulan yerlerin ezberlenmesinin yanında "İmamlık ve Müezzinlik Becerisi" adını taşıyan ayrıca bir derse de yer verilmektedir.

7. Ezanı Güzel Okuma Kursu: Başta müezzin-kayyımlar olmak üzere ezanın daha güzel ve etkili okunabilmesi için çeşitli makamların ve ses eğitiminin verildiği kursları ifade etmektedir. Bu kursun süresi 4 hafta ve toplamda 80 saat dersten oluşmaktadır. Bu kurslarda eğitici olarak görev alabilmek için "Ezanı Güzel Okuma Kursu Rehber Öğreticiler Semineri" 'ne katılarak başarı belgesi alma zorunluluğu bulunmaktadır.⁵¹

Bunlardan başka çeşitli amaçlarla personele yönelik kurs, seminer, konferans, panel vb. eğitsel faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Yaz Kur'an Kursları, Camilerde Kur'an Öğretimi, Hacca Gidecek Görevliler için Hac ve Umre, Hutbe Hazırlama ve Sunma vb. akla gelebilecek daha birçok konuda görevliler için seminerler tertip edilmektedir. Ayrıca her idari personel için kendi görev alanıyla ilgili olarak, İKYS, DHYS, EHYS gibi bilgisayar programlarına yönelik çeşitli kurs ve seminerler düzenlenmektedir.

Sonuç

Gerek yurtiçi gerek yurtdışında teşkilatı bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı, özellikle son yıllarda hizmet ağını bir hayli genişletmiştir. En ücrâ köyde bile temsilcisi bulunan bu kurum, toplumun tüm katmanları ile yüz yüze gelerek değişik platformlarda hizmet akışını sürdürmektedir. Şüphesiz bu kurumun taşra teşkilatı olan Elazığ İl Müftülüğü de aynı şekilde hizmetlerini çok muhtelif şekillerde ve farklı mekânlarda halkla bütünleşip kaynaşarak yürütmektedir. Bu yönüyle ele alındığında Müftülüklerin diğer formal kurumlara kıyaslanamayacak derecede bir vizyon ve misyonu üstlenmiş oldukları görülmektedir. O nedenle adı geçen kurumun hizmet ve faaliyetlerinin özellikle sosyolojik olarak ele alınıp incelenmesi son derece önem taşımaktadır.

Elazığ İl Müftülüğü'nün fiziki mekân, personel, araç ve gereç bakımından emsali illere göre daha çok verimli, avantajlı ve yeterli olduğu görülmüştür. Ayrıca adı geçen müftülüğün Elazığ kamuoyunda kurumsal olarak iyi bir intiba bıraktığı ve halk nazarında güven duyulan bir konumda olduğu müşahade edilmiştir. Zaten bir kurumun başarısı halkın verdiği maddi

⁵¹ *Ezanı Güzel Okuma Öğretim Programı*, Ankara, 2008, s.6

ve manevi destek ile yakından ilgilidir. Zira kurumun hizmet alanlarını oluşturan camiler ve Kur'an kursları halkın yardımları ile yapıлып yaşatılmaktadır. Mesela 100 civarında Kur'an kursu ile 970 camiinin faal olarak hizmetlerine devam etmesi ve buralarda 107 Kur'an kursu öğreticisi ile 1039 İmam-Hatip ve Müezzin-Kayyum'un görev yapmış olması adı geçen müftülüğün toplumsal fonksiyonunu ortaya koyan en önemli göstergelerdir. Ayrıca camilerin artışı ile, ilgili toplumun eğitim düzeyi arasında devamlı surette olumlu bir ilişki söz konusu olmuştur.⁵²

Kaynakça

- Akyüz, Niyazi, "Din ve Kültür", *Ana Başlıkları İle Din Sosyolojisi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2010.
- Arslantürk, Zeki, *Din Sosyolojisi*, Çamlıca Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2014.
- Berger, Peter L., *Dinin Sosyal Gerçekliği*, çev. Ali Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul, 1993.
- Bilgiseven, A. Kurtkan, *Din Sosyolojisi*, İstanbul, 1985.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *Sahîh-u Buhârî*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Capps, Walter H., "Society And Religion", çev. Ali Coşkun, *Din-Toplum ve Kültür*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Çağırıcı, Mustafa, "Davet" *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.9, İstanbul, 1994.
- Demirci, Kürşat, *Dinlerin Dejenerasyonu*, İstanbul, 1985.
- Eliade, Mircea, *Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu*, çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995.
- Ezanı Güzel Okuma Öğretim Programı*, Ankara, 2008.
- Freyer, Hans, *Din Sosyolojisi*, çev. Turgut Kalpsüz, Ankara, 1964.
- Güneş, Abdurrahman, "Dini Hayatın Sosyolojik Tahlili (Malatya Uygulaması)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1997.
- Güvenç, Bozkurt, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974.
- Harman, Ömer Faruk, "Hac", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 14, İstanbul, 1996.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, es-Sünen, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- İlmihâl II*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1999.
- Kızmaz, Zahir, "Ortadoğu Ülkelerinde Suç Oranlarına Genel Bir Bakış", *F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 24, sayı: 1, Elazığ, 2014.
- Küçük, Raşit "Saadet Asrında Cami", *Cami Yazıları*, DİB Yay., Ankara, 2012.

⁵² Ünver Günay, Eğitim Sosyolojisi Dersleri, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Kayseri, 1992, s. 114.

- Müslim, Ebu'l-Hüseyin b. el-Haccâc, es-*Sahih*, tah. M. Fuad Abdalbaki, İstanbul, 1981.
- Öğüt, Salim, "Hac", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.14, İstanbul, 1996.
- Selçuk, Mualla, "Camilerde Yetişkinlere Yönelik Din Eğitimi Çalışmaları", *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*, Anadolu Üniversitesi AÖF Yay., Eskişehir, 2002.
- Sezen, Yümnü, *İslam Sosyolojisine Giriş*, İstanbul, 1994.
- Smart, Ninian, "Din ve İnsan Tecrübesi", çev. A. İhsan Yitik, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, c.7, İzmir, 1992.
- Şerif, Mardin, *Din ve ideoloji*, İstanbul, 1992.
- Şeybe, A. Kadir, *Çağdaş Dünya Dinleri*(çev. Osman Cilacı), İstanbul, 1983.
- Tashih-i Huruf (Kur'an'ı Güzel Okuma) Hizmet içi Eğitim Kursu Programı*, Ankara,2011.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, es-*Sünen*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Tümer, Günay, A. Rahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara,1985.
- Türkiye'de Dini Hayat Araştırması*, DİB Yay., Ankara, 2014.
- Ünver, Günay, *Eğitim Sosyolojisi Dersleri*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Kayseri,1992.
- Wach, Joachim, *Din Sosyolojisine Giriş*, çev. Battal İnandı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Yayınları, Ankara, 1987.
- _____, *Din Sosyolojisi*, çev. Ünver Günay, Erciyes Üniversitesi Yayınevi, Kayseri,1990.
- Yavuz, Kerim, *Psikanalizde İlk Dini Gelişmelerin Değeri*, Erzurum,1987.
- Yıldız, Cengiz, *Sosyolojik Açıdan Din, Diyanet ve Din Görevlileri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara,2013.
- Yinger, John Milton, *The Scientific Study Of Religion*, The Macmillan com., London, 1970.
- Yücel, İrfan, "Diyanet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.9, İstanbul, 1994.